

REČITATIV

Moja majka je plesala celu noć, a Robertina je bila bolesna. Zato su nas odveli u Sv. Boni. Ljudi bi da te zagrlje kad im kažeš da si boravila u prihvatilištu, ali nije zapravo bilo toliko strašno. Nije bilo velike duge sobe u kojoj je sto kreveta kao u Belvjuu. Smeštali su po četiri u jednu, a kad smo Roberta i ja došle, nedostajalo je državne dece, pa smo jedine dobile 406 i mogle smo da se prebacujemo iz kreveta u krevet ako poželimo. A želele smo. Menjale smo krevete svake noći, a za cela četiri meseca koliko smo bile tamo nikad se nismo skrasile u jednom.

Nije tako počelo. Istog trenutka kad sam ušla i kad nas je Velika Tuka upoznala, osetila sam mučninu u stomaku. Jedno je kad te rano ujutro izvuku iz kreveta, a sasvim drugo kad zaglaviš na čudnom mestu s devojčicom potpuno druge rase. I bila je u pravu Meri, moja majka. S vremena na vreme bi prestala da pleše dovoljno dugo da mi kaže nešto važno, a jedna stvar koju mi je rekla jeste da oni nikad ne peru kosu i da imaju čudan miris. Roberta svakako jeste. Imala čudan miris, hoću da kažem. I tako, kad je Velika Tuka (niko je nikad nije zvao gospođa Itkin, kao što niko nikad nije govorio Sveti Bonaventura) – kad je rekla: „Tvajla, ovo je Roberta. Roberta, ovo je Tvajla. Poželite dobrodošlicu jedna drugoj”, odgovorila sam: „Mojoj majci se neće dopasti što ste me smestili ovde.”

„Dobro je”, rekla je Tuka. „Možda će onda doći da te vodi kući.”

Zar nije bila zla? Da se Roberta nasmejala, ubila bih je, ali nije. Samo je prišla prozoru i stajala okrenuvši nam leđa.

„Okreni se”, rekla je Tuka. „Nemoj da si nevaspitana. Slušaj, Tvajla. I ti, Roberta. Kad čujete glasno zvono, to je poziv na večeru. Siđite na prvi sprat. Ako bude tuče, nema filma.” A onda, da nam dâ do znanja šta ćemo propustiti: „Čarobnjak iz Oza.”

Roberta je sigurno mislila da hoću da kažem kako će se moja majka ljutiti što su me smestili u prihvatilište, a ne što sam s njom u sobi, jer čim je Tuka izašla, prišla mi je i rekla: „Je li i tvoja majka bolesna?”

„Nije”, rekla sam. „Samo voli da pleše celu noć.”

„O”, klimnula je i dopalo mi se što brzo zaključuje. Tako da, na trenutak, nije bilo važno što izgledamo kao so i biber dok stojimo tu, a tako su nas i druga deca ponekad zvala. Imale smo osam godina i večito dobijale jedinice u školi. Ja zato što nisam mogla da zapamtim pročitano ili šta učiteljica govori. A Roberta zato što uopšte nije umela da čita, a učiteljicu nije ni slušala. Ni u čemu nije bila dobra sem u piljcima, koje je rasturala: paf zgrabi paf zgrabi paf zgrabi.

Isprva se nismo toliko dopadale jedna drugoj, ali niko drugi nije želeo da se igra s nama jer nismo bile prava siročad s divnim pokojnim roditeljima na nebu. Bile smo odbačene. Čak su nas ignorisale i Portorikanke iz Njujorka i Indijanke sa severa države. Tamo je bilo svakakve dece, crne, bele, čak i dve Korejke. Ipak, hrana je bila dobra. Bar sam ja tako mislila. Roberti je bila gadna, pa je ostavljala netaknute obroke na tanjiru: konzervirano meso, faširane šnicle, čak i žele s voćnim koktelom, a nije je bilo briga ni da li

ću ja pojesti to što ona neće. Meri je mislila da su kokice i čokoladni napitak odlična večera. Vruć pire krompir i dve viršle su za mene bile kao da je Dan zahvalnosti.

Stvarno nije bilo toliko loše u Sv. Boniju. Velike devojčice s drugog sprata su nas ponekad gnjavile. Ali ostajalo je na tome. Koristile su karmin i olovku za obrve, klatile su kolenima dok su gledale TV. Čak petnaest-šesnaest godina imale su neke od njih. Bile su to napuštene devojčice, većinom uplašene i odbegle i podmukle. Bože, koliko su podmuklo izgledale. Osoblje se trudilo da ih razdvoji od mlađe dece, ali ponekad bi nas uhvatile kako ih gledamo u voćnjaku gde su puštale radio i plesale međusobno. Potalale bi nas i čupale za kosu ili nam uvertale ruke. Plašile smo ih se, Roberta i ja, ali nijedna nije želela da ona druga to zna. Pa smo smislile pozamašan spisak pogrdnih imena koja smo mogle da im dovikujemo kad bežimo od njih iz voćnjaka. Često sam sanjala i gotovo uvek u snu je bio i voćnjak. Dva jutra, možda četiri, sitnih jabukovih stabala. Stotine njih. Pustih i svijenih poput prosjakinja kad sam došla u Sv. Boni, ali prepunih cvata kad sam otišla. Ne znam zašto sam toliko sanjala taj voćnjak. Ništa se zapravo nije dogodilo tamo. Ništa toliko važno, hoću da kažem. Tamo su samo bile velike devojčice koje su plesale i puštale radio. Roberta i ja smo gledale. Megi je jednom tamo pala. Žena iz kuhinje s nogama krivim kao zgrade. I velike devojčice su joj se smejale. Trebalo je da joj pomognemo da ustane, znam, ali plašile smo se tih devojčica s karminom i olovkom za obrve. Megi nije mogla da govori. Deca su pričala da su joj odsekli jezik, ali mislim da se samo tako rodila, nema. Bila je stara i žučkasta kao pesak i radila je u kuhinji. Ne znam da li je bila fina ili ne. Sećam se samo da je imala noge kao zgrade i da se gegala kad hoda. Radila je od ranog jutra do dva po podne, a ako zakasni, ako je imala previše toga da očisti i ako ne izađe do dva i petnaest ili tu negde, onda bi krenula prečicom kroz voćnjak da ne propusti autobus i da ne mora da čeka još sat vremena. Nosila je neki glupi šeširić, dečji šešir s naušnicima i nije bila mnogo viša od nas. Baš gadan šeširić. Čak iako je bila nema, glupo je bilo da se oblači kao dete i da nikad ništa ne govori.

„Ali šta ako neko pokuša da je ubije?“, pitala sam se. „Ili šta ako joj se plače? Može li da plače?“

„Naravno“, rekla je Roberta. „Ali samo suze. Nema zvuka.“

„Ne može da vrišti.“

„Jok. Nimalo.“

„Da li čuje?“

„Valjda.“

„Hajde da je pozovemo“, rekla sam. I pozvale smo je.

„Mutava! Mutava!“

„Krivonoga! Krivonoga!“ Ništa. Samo je nastavila da se gegala, a tračice za podvezivanje na dečaćkom bebi-šeširu da se njišu tamo-amo. Mislim da nismo bile u pravu. Mislim da je čula, ali da se pretvarala. I danas me je sramota kad samo pomislim da je neko ipak bio tamo i da nas je čuo kako joj se rugamo, a nije mogao da nas prijavi.

Lepo smo se slagale, Roberta i ja. Svake noći smo menjale krevete, dobijale jedinice iz građanskog, komunikacionih veština i fizičkog. Razočarale smo Tuku, rekla nam je. Od sto trideset državnih slučajeva, devedeset ih je imalo manje od dvanaest godina. Go-

tovo svi su bili prava siročad s divnim pokojnim roditeljima na nebu. Samo su nas ostavili, a mi smo jedine imale jedinice iz tri predmeta među kojima je bilo i fizičko. Pa smo se slagale, a uz to, ona je ostavljala netaknutu hranu na tanjiru i bila dovoljno fina da ne postavlja pitanja.

Mislim da smo dan pre nego što je Megi pala saznale da će nas majke posetiti iste nedelje. Bile smo u prihvatilištu dvadeset osam dana (Roberta dvadeset osam i po), a to im je bila prva poseta. Majke je trebalo da dođu u deset na službu u kapeli, a onda da ručaju s nama u nastavničkoj zbornici. Pomislila sam kako bi, ako se moja rasplesana majka upozna s njenom bolesnom majkom, to moglo biti dobro za nju. A Roberta je mislila da će se njena bolesna majka oduševiti plesačicom. Radovale smo se susretu i uvile jedna drugoj kosu. Posle doručka smo sedele na krevetu i posmatrale put s prozora. Robertine čarape bile su još mokre. Oprala ih je noć ranije i stavila na radijator da se suše. Nisu se osušile, ali ih je svakako obula jer su imale lepe ružičaste karnere na vrhu. Obe smo imale ljubičastu korpu od ton-papira koju smo napravile na času domaćinstva. Na mojoj je bio zec obojen žutom bojicom. Na Robertinoj jaja s krivudavim šarenim linijama. Unutra se nalazila plastična trava i samo žele bombone jer sam pojela dva maršmelou jajeta koja su nam dali. Velika Tuka je lično došla po nas. S osmehom nam je rekla da izgledamo vrlo lepo i da siđemo dole. Toliko nas je iznenadio osmeh koji nikad pre nismo videli da se nijedna od nas nije pomerila.

„Hoćete li da vidite mame?”

Prva sam ustala i prosula žele bombone po podu. Tuki je nestao osmeh s lica dok smo žurile da podignemo bombone s poda i vratimo ih u travu.

Otpratila nas je do prvog sprata, gde su se ostale devojčice poređale u kolonu da uđu u kapelu. Mnogo odraslih stajalo je sa strane. Posmatrači uglavnom. Stare ćurke kojima su bile potrebne služavke i pederi željni društva u potrazi za decom koju bi mogli usvojiti. Gotovo nikad neka mlada osoba ili neko čije te lice neće uplašiti noću. Jer da je iko od te prave siročadi imao mlade rođake, onda ne bi bio pravo siročće. Odmah sam videla Meri. Nosila je one zelene pantalone koje sam mrzela, a tad i još više, jer kao da nije znala da idemo u kapelu? I onu krznenu jaknu s toliko iscepanom postavom u džepovima da je morala da trga ruke iz njih da bi ih izvukla. Ali njeno lice, lepo kao i uvek; i smešila se i mahala kao da je ona devojčica koja traži majku, a ne ja.

Polako sam hodala, trudeći se da ne ispustim žele bombone i nadajući se da će papirna drška izdržati. Morala sam da iskoristim poslednju žvakaću gumu jer kad sam završila sa isecanjem svega, već mi je nestalo lepka. Levoruka sam i nikad nisam bila vešta s makazama. Ipak, nije bilo važno; mogla sam i da sažvaćem žvakaću. Meri je pala na kolena i dograbila me, nabivši korpu, žele bombone i travu u svoju otrcanu krznenu jaknu.

„Tvajla, dušo! Tvajla, dušo!”

Mogla sam da je ubijem. Već sam čula kako velike devojčice u voćnjaku sledeći put govore: „Tvaaaajjla, dušo!” Ali nisam mogla da se ljutim na Meri dok se osmehivala i grlila me i mirisala na puder *Lejdi Ester*. Želela sam da ostanem uronjena u njeno krzno ceo dan.

Iskreno, zaboravila sam Robertu. Meri i ja smo stale u red da se uvučemo u kape-lu, a ja sam bila ponosna jer je ona izgledala toliko lepo čak i u onim gadnim zelenim pan-talonama u kojima joj je štrčala zadnjica. Lepa majka na zemlji je bolja nego divna i mr-tva na nebu iako te jeste ostavila samu-samcatu da bi mogla da pleše.

Osetila sam da me neko lupka po ramenu i videla nasmešenu Robertu. Osmehnula sam se i ja njoj, ali ne previše da neko ne pomisli kako mi je ta poseta najvažniji događaj u životu. Onda je Roberta rekla: „Majko, da te upoznam s mojom cimerkom Tvajlom. A ovo je Tvajlina majka.”

Pogledala sam naviše, reklo bi se miljama. Krupna je bila. Krupnija od svakog mu-škarca, a na grudima je imala najveći krst koji sam u životu videla. Kunem se da je bio petnaest centimetara dug i uzduž i popreko. A u pregibu ruke nosila je najveću *Bibliju* na svetu.

Meri se, prostodušna kao i uvek, nasmešila i pokušala da istragne ruku iz džepa s pocepanom postavom da bi se rukovala, valjda. Robertina majka me je osmotrila s visi-ne, a onda je osmotrila i Meri s visine. Ništa nije rekla, samo je zgrabila Robertu rukom kojom nije držala *Bibliju* i izašla iz reda, otišavši brzo na njegovo začelje. Meri se još sme-škala jer nije baš brzo zaključivala šta se događa oko nje. Onda joj se upali lampica u gla-vi i reče: „Kučka jedna!”, vrlo glasno, i to sad kad smo bezmalo već bile u kapeli. Cvile or-gulje; Bonijevi anđeli pevaju milo. Svi na svetu su se okrenuli da nas pogledaju. A Meri bi nastavila, nastavila bi da je vređa da joj nisam stisla ruku iz sve snage. To je malo po-moglo, ali se i dalje vrpeljila i prekrštala i raskrštalala noge tokom cele službe. Čak je i za-gundala nekoliko puta. Zašto sam mislila da će doći i ponašati se kako doliči? Pantalone. Bez šešira kakav su nosile bake i posmatrača, i Gundala je sve vreme. Kad smo ustali da pevamo himne, ćutala je. Nije htela ni da pogleda reči na stranici. U stvari, iz torbe je iz-vadila ogledalo da proveri karmin. Mislila sam samo jedno, da je zaista treba ubiti. Slu-žba je trajala celu godinu i znala sam da prava siročad ponovo izgledaju uobraženo.

Trebalo je da ručamo u zbornici, ali Meri nije donela ništa, pa smo prebrale krzno i travu od celofana da nađemo žele bombone da ih pojedemo. Mogla sam da je ubijem. Krišom sam pogledala Robertu. Njena majka je donela pileće batak, sendviče sa šun-kom, narandže i celu kutiju krepera prelevenih čokoladom. Roberta je pila mleko iz ter-mos-boce dok joj je majka čitala *Bibliju*.

Ništa nije kako treba. Pogrešna hrana je uvek kod pogrešnih ljudi. Možda sam se zato kasnije zaposlila kao konobarica, da povežem prave ljude s pravom hranom. Rober-ta je naprosto ostavila one batak, ali jeste mi donela štos krepera kad se poseta završi-la. Mislim da joj je bilo žao što njena majka nije htela da se rukuje s mojom. A meni se to dopalo i dopalo mi se što nije rekla ni reč o tome kako je Meri Gundala tokom cele službe i nije donela ništa za ručak.

Roberta je otišla u maju kad su jabukova stabla otežala i zabelela se. Poslednjeg da-na smo otišle u voćnjak da gledamo velike devojke kako puše i plešu uz radio. Nije bilo važno što su govorile: „Tvaaajjla, dušo.” Sedele smo na tlu i udisale. *Lejdi Ester*. Jabukov cvat. I danas se raznežim kad osetim oba mirisa. Roberta je išla kući. Veliki krst i velika *Biblija* dolaze po nju i izgledala je kao da joj je drago i kao da nije. Pomislila sam da ću

umreti u onoj sobi s četiri kreveta bez nje i znala sam da Tuka planira da ubaci neko drugo odbačeno dete kod mene. Roberta je obećala da će mi pisati svakog dana, što je bilo zaista lepo od nje jer nije mogla ni slovo da pročita, a kamoli da piše nekome. Crtala bih joj slike i slala ih, ali nikad mi nije dala adresu. Malo-pomalo, izbledela je. Njene mokre čarape s ružičastim karnerima na vrhu i njene krupne i naizgled ozbiljne oči – to je sve čega sam mogla da se setim kad sam pokušavala da je prizovem u sećanje.

Radila sam za šankom u restoranu „Hauard Džonson” na auto-putu, tik pre izlaza za Kingston. Nije to bio loš posao. Malo daleko od Njuburga, ali u redu kad stignem tamo. Moja smena je bila druga noćna, od jedanaest do sedam. Vrlo lak posao dok *Grejhaundov* autobus ne svrati ujutro na doručak oko šest i trideset. U to vreme sunce je već bilo sasvim iznad brda iza restorana. To mesto je izgledalo bolje noću, više nalik prihvatilištu, ali volela sam kad sunce grane unutra iako je tad otkrivalo sve pukotine na plastici, a tačkasti pod izgledao je prljavo šta god da mu je mladi čistač radio.

Bio je avgust i putnici su upravo izlazili iz autobusa. Dugo su se motali unaokolo, išli su u toalet i gledali poklone i aparate s grickalicama i sitnicama, nevoljni da odmah sednu. Čak i da jedu. Trudila sam se da napunim bokale kafom i da ih sve postavim na električne ringle kad sam je ugledala. Sedela je u separeu i pušila s dva momka zarasla u kosu i bradu. I njoj je kosa bila toliko duga i čupava da sam joj jedva videla lice. Ali oči. Prepoznala bih ih na svakom mestu. Nosila je nežnoplav top bez leđa i šorts i minđuše veličine narukvica. A tek karmin i iscrtane obrve. Pored nje bi velike devojčice izgledale kao časne sestre. Nisam mogla da izađem iz šanka do sedam sati, ali sam motrila na separe za slučaj da ustanu i pođu pre toga. Moja zamena je stigla na vreme, pa sam prebrojala i složila račune što sam brže mogla i odjavila se. Prišla sam separeima, smešeci se i pitajući se da li će me se setiti. I da li će uopšte želeti da me se seti. Možda nije htela da je neko podseća na Sv. Boni ili da sazna da je ikad bila tamo. Znam da ja nikom nisam pričala o tome.

Gurnula sam ruke u džepove na kecelji i naslonila se na pregradu separea okrenuta njima.

„Roberta? Roberta Fisk?”

Pogledala me je. „Da?”

„Tvajla.”

Začkiljila je na trenutak, a potom rekla: „Auh.”

„Sećaš me se?”

„Naravno. Hej. Auh.”

„Davno je bilo”, rekla sam i osmehnula se dvojici kuštravih momaka.

„Jeste, uh. Radiš ovde?”

„Da”, rekla sam. „Živim u Njuburgu.”

„U Njuburgu? Zezaš?” Nasmejala se, ali tako da je zvučalo kao da je taj smeh namenjen samo onim momcima, ali samo njima, pa su se obojica nasmejala s njom. Šta sam drugo mogla sem da se i ja smejem i da se pitam zašto stojim tu tako da mi kolena vire ispod uniforme. Ne gledajući, videla sam plavo-beli trougao na svojoj glavi, bezobličnu

kosu u mrežici, široke članke u belim oksfordicama. Ništa na svetu nije bilo deblje od mojih sokni. Nekakva tišina je nastupila čim sam se nasmejala. Tišina koju je sad ona morala da popuni. Uz predstavljanje, možda, svojim prijateljima ili poziv da sednem i popijem kolu. Umesto toga, zapalila je cigaretu opuškom od prethodne koju je upravo ispušila i rekla: „Krenuli smo na Obalu. On ima sastanak. Hendriks.”

Uzgredno je pokazala ka momku pored sebe.

„Hendriks? Fantastično”, rekla sam. „Stvarno fantastično. Šta ona sad radi?”

Roberta se zagrcnula na dim cigarete, a dva momka su zakolutala očima ka plafonu.

„Hendriks. Džimi Hendriks, kretenko. Pa on je najveći... Ma, daj. Batali.”

Otkočili su me bez pozdrava, pa sam pomislila da ću ja to učiniti umesto nje.

„Kako ti je majka?”, pitala sam. Iscerila se preko celog lica. Progutala je. „Dobro”, rekla je. „A tvoja?”

„Lepa kô slika”, rekla sam i okrenula se. Zadnja strana kolena mi se orosila. „Haward Džonson” je zaista bio osunčana rupa.

Džejs je prijatan kao kućna papuča. Voleo je kako kuvam, a ja sam volela njegovu veliku, bučnu porodicu. Svi su celog života živeli u Njuburgu i govorili o njemu onako kako govore ljudi koji oduvek znaju gde im je dom. Baka mu je ljuljaška na tremu starija od njegovog oca, a kad razgovaraju o ulicama i avenijama i zgradama, nazivaju ih imenima koja više ne nose. „Ej end Pi” i dalje zovu „Kod Rika” jer je danas na mestu gde je nekad bila mala prodavnica čiji je vlasnik bio gospodin Riko. Gradska kuća kažu za novu višu školu jer se tu nekad nalazila. Moja svekrva pravi žele i gaji krastavce i kupuje iz mlekarne maslac umotan u krpju. Džejs i njegov otac razgovaraju o ribolovu i bejzbolu i vidim ih sve zajedno na Hadsonu u trošnom čamcu. Pola stanovnika Njuburga je sad na socijalnoj pomoći, ali porodici mog muža to je i dalje bio nekakav raj na severu države iz vremena davno prošlog. Iz vremena ledara i zaprega punih povrća, peći na ćumur i dece što pleve bašte. Kad nam se sin rodio, svekrva mi je dala ćebence za kolevku kojim su nju pokrivali.

Ali promenio se grad kojeg su se oni sećali. Neka brzina se osetila u vazduhu. Veličanstvene stare kuće, toliko trošne da su postale sklonište beskućnicima i rizične za iznajmljivanje, kupovale su se i renovirale. Otmeni radnici IBM-a iseljavali su se iz svojih predgrađa i vraćali se u grad i podizali roletne i sejali začinsko bilje u baštama iza kuća. U poštansko sanduče je stigla brošura koja je najavljivala otvaranje supermarketa „Fud emporijum”. Delikatesni proizvodi, pisalo je, uz spisak artikala koje bi bogataši iz IBM-a želeli. Supermarket se nalazio u novom tržišnom centru na obodu grada, pa sam se odvezla jednog dana do te radnje samo da vidim šta ima. Bio je kraj juna. Pošto lale prođu, a ruže kraljica Elizabeta otvore se posvuda. Gurala sam kolica između rafova i ubacivala dimljene ostrige i rober sos i stvari za koje sam znala da će mi godinama stajati u kredencu. Tek kad sam pronašla nekoliko sladoleda *klondajk*, osetila sam da me manje grize savest što sam tako uludo potrošila Džejsmovu platu vatrogasca. Svekar ih je jeo s jednakim apetitom kao i mali Džozef.

Čekajući na kasi, čula sam nekoga: „Tvajla!”

Klasična muzika što je svirala iznad rafova me je ganula, a žena koja se naginjala ka meni bila je savršeno doterana. Dijamanti na ruci, elegantna bela letnja haljina. „Ja sam gospođa Benson”, rekla sam.

„Ho, ho! Velika Tuka”, zapevala je.

Na tren nisam znala šta govori. Pazarila je struk špangle i dva kartona skupe vode.

„Roberta!”

„Tako je.”

„Za ime boga! Roberta!”

„Sjajno izgledaš”, rekla je.

„I ti. Gde si? Tu? U Njuburgu?”

„Da. Tu u Anandejlu.”

Taman sam zaustila da kažem još nešto kad mi je kasirka dala znak da ispraznim pult.

„Vidimo se napolju”, Roberta je pokazala prstom i otišla u red za brzo plaćanje.

Spakovala sam namirnice i trudila se da ne gledam okolo da vidim dokle je Roberta stigla. Setila sam se „Hauarda Džonsona” i kako sam tražila priliku da razgovaramo, a dočekalo me je samo šturo „auh”. Ali čekala me je, a njena ogromna kosa je sad bila frizirana, ravna oko sitne, lepo oblikovane glave. Cipele, haljina, sve divno i letnje i skupo. Umirala sam od želje da saznam šta joj se dogodilo, kako je stigla od Džimija Hendriksa do Anandejla, kraja prepunog lekara i menadžera IBM-a. Lako, pomislila sam. Njima je sve lako. Oni misle da je ceo svet njihov.

„Otkad”, pitala sam je, „otkad si tu?”

„Godinu dana. Udala sam se za čoveka koji tu živi. A ti, i ti si se udala, je l' tako? Benson si rekla.”

„Da. Džejms Benson.”

„I, je li dobar?”

„O, je li dobar?”

„Dakle, je li?” Robertine oči su mirovale kao da zaista iskreno pita i želi odgovor.

„Divan je, Roberta. Divan.”

„Znači, srećna si.”

„Veoma.”

„Dobro je”, rekla je i klimnula glavom. „Oduvek sam se nadala da ćeš biti srećna. Imaš li dece? Znam da imaš.”

„Jedno. Dečaka. A ti?”

„Četvoro.”

„Četvoro?”

Nasmejala se. „Pastorčadi. Udovac je.”

„Aha.”

„Imaš li malo vremena? Da popijemo kafu.”

Pomislila sam na sladoled kako se topi i koliko bi bilo nezgodno da odem skroz do automobila i da ubacim namirnice u gepek. Tako mi i treba kad sam kupila toliko bespotrebni stvari. Roberta me je preduhitrila.

„Ubaci kese u moj auto. Evo ga tu.”

A onda sam videla tamnoplavu limuzinu.

„Udala si se za Kineza?”

„Ne”, nasmejala se. „To mi je vozač.”

„O, bože. Kad bi Velika Tuka mogla da te vidi.”

Obe smo se zakikotale. Zaista smo se kikotale. Najednom, u tren oka, dvadeset godina nestade i sve se ponovo vrati. Velike devojčice (koje smo mi zvale gargulje, koristeći reč za zle kamene likove koju je Roberta pogrešno čula na času građanskog) što plešu u voćnjaku, gusti pire krompir, dvostruke viršle, mesni narezak s ananasom. Ušle smo u kafić držeći se jedna za drugu, a ja sam pokušavala da zaključim zašto nam sad jeste drago što se vidimo, a onda nije bilo. Jednom smo se, pre dvanaest godina, mimoišle kao da se ne poznajemo. Crnkinja i belkinja u susretu u „Hauardu Džonsonu” na auto-putu koje nemaju šta da kažu. Jedna u plavo-beloj trouglastoj konobarskoj kapi, druga na putu da vidi Hendriksa. Sad smo se ponašale kao sestre koje se dugo nisu videle. Ona četiri kratka meseca vremenski nisu bila ništa. Možda se radilo samo o tome. Što smo na-prosto tu, zajedno. Dve devojčice koje su znale ono što niko na svetu nije znao – kako da ne postavljaju pitanja. Kako da veruju u šta se mora verovati. Bilo je pristojnosti u tom oklevanju i velikodušnosti. Da li je i tvoja majka bolesna? Ne, ona pleše celu noć. Aha, i klimanje glavom puno razumevanja.

Sedele smo u separeu pored prozora i prepustile se sećanjima kao dve starine.

„Jesi li ikad naučila da čitaš?”

„Gledaj.” Dohvatila je jelovnik. „Specijalitet dana. Kremasta supa od kukuruza. Glavno jelo. Dve tačke i vijugava linija. Kiš. Salata glavnog kuvara, morski češljevi...”

Smejala sam se i aplaudirala kad je došla konobarica.

„Sećaš se uskršnjih korpica?”

„I kako smo pokušale da ih upoznamo?”

„Tvoja majka s onim krstom kao od dve telefonske bandere.”

„A tvoja u onim uskim pantalonama.”

Toliko smo se glasno smejale da su se ljudi okretali, pa nam je bilo još teže da se su-zdržimo.

„Šta je bilo s onim susretom s Džimijem Hendriksom?”

Roberta je otpuhnula na usta glasno.

„Kad je umro, pomislila sam na tebe.”

„O, napokon si čula za njega?”

„Napokon. Ma daj, bila sam konobarica iz provincijskog gradića.”

„A ja sam bila propalitet iz provincijskog gradića. Bože, koliko smo divljali. I dan-danas ne znam kako sam izvukla živu glavu odande.”

„Ali jesi.”

„Jesam. Stvarno jesam. Sad sam gospođa Kenet Norton.”

„Zvuči komplikovano za izgovor.”

„Jeste.”

„Sluge i sve po redu?”

Roberta je podigla dva prsta.

„Opa! Čime se bavi?”

„Kompjuteri i slično. Otkud znam?”

„Ne sećam se bogzna čega iz tog vremena, ali, bože, uspomena na Sv. Boni mi je jasna kao dan. Sećaš se Megi? Onog dana kad je pala i kad su joj se one gargulje smejale?”

Roberta je odvojila pogled od svoje salate i zagledala se u mene. „Megi nije pala”, rekla je.

„Jeste, sećaš se.”

„Nije, Tvajla. Oborile su je. One devojčice su je gurnule i pocepale joj odeću. U voćnjaku.”

„Ja se... Nije tako bilo.”

„Nego šta je. U voćnjaku. Sećaš se koliko smo se uplašile.”

„Čekaj malo. Ničeg od toga se ne sećam.”

„A Tuku su otpustili.”

„Ti si poludela. Bila je tamo kad sam ja otišla. A ti si otišla pre mene.”

„Vratila sam se. Nisi bila tu kad su otpustili Tuku.”

„Šta?”

„Dva puta. Jednom na godinu, kad sam imala deset godina, a drugi put na dva meseca sa četrnaest. Tad sam pobegla.”

„Pobegla si iz Sv. Bonija?”

„Morala sam. Šta si mislila? Da ću plesati u onom voćnjaku?”

„Jesi li sigurna za Megi?”

„Naravno da jesam. Blokiralala si to, Tvajla. Dogodilo se. One devojčice su imale problem s ponašanjem, znaš.”

„Nego šta su. Ali zašto ne mogu da se setim tog događaja s Megi?”

„Veruj mi. Dogodilo se. I bile smo tamo.”

„S kim si bila u sobi kad si se vratila?”, pitala sam je kao da bih mogla da poznajem tu osobu. Kopkala me je priča o Megi.

„S lujkama. Golicale su same sebe noću.” Zavrbele su me uši i odjednom sam poželela da pođem kući. Sve je to bilo u redu, ali nije mogla tek tako da se počeshlja, umije i da se pravi kako je sve cakum-pakum. Posle onog vređanja u „Hauardu Džonsonu”. Bez izvinjenja. Ičega.

„Jesi li bila na dopu ili tako nešto onda u 'Hauardu Džonsonu'?", pokušala sam da zvučim prijatnije nego što sam bila.

„Možda, malo. Nikad se nisam mnogo drogiralala. Zašto?”

„Ne znam. Nekako si se ponašala kao da ti nije drago što me poznaješ.”

„O, Tvajla, znaš kako je bilo tad – crnci i belci. Znaš kako je sve išlo.”

Ali nisam znala. Mislila sam da je upravo suprotno. Autobusi puni crnaca i belaca dolazili su u „Hauard Džonson” zajedno. Onda su se svi muvali zajedno: studenti, muzičari, ljubavnici, demonstranti. Svašta se moglo videti u „Hauardu Džonsonu”, a crnci su bili vrlo prijateljski naklonjeni belcima u to vreme. Ali, dok sam tako sedela sa svega dva krompirića u tanjiru i razmišljala o sladoledu koji se topi, delovalo mi je detinjasto to se-

ćanje na omalovažavanje. Otišli smo do njenog automobila i uz pomoć vozača prebacili stvari u moj karavan.

„Sad ćemo se čuti redovno”, rekla je.

„Naravno”, rekla sam. „Naravno. Pozovi me.”

„Hoću”, rekla je i onda, baš dok sam sedala za volan, nagnula mi se na prozor. „Uzgred. Majka. Je li ikad prestala da pleše?”

Odmahnula sam glavom. „Nije. Nikad.”

Roberta je klimnula.

„A tvoja? Je li ikad ozdravila?”

Sitno se i tužno osmehnula. „Ne. Nikad nije. Ej, pozovi me, važi?”

„Važi”, rekla sam, ali sam znala da neću. Roberta mi je nekako poremetila prošlost tom pričom o Megi. Tako nešto ne bih zaboravila. Zar ne?

Razdor nam je došao te jeseni. Bar su ga tako novine nazvale. Razdor. Rasni razdor. Ta reč me je podsećala na nekakvu pticu, veliku kreštavu pticu od milion godina p. n. e. Kako klepeće krilima i grakće. I njeno oko bez kapka što se večito obrušava ka tebi. Po ceo dan je kričala, a noću je spavala na krovovima. Budila te je ujutro i od jutarnjeg programa do vesti u jedanaest pravila ti strašno društvo. Nisam mogla da razaznam danas od sutra. Znala sam da bi trebalo da osećam nešto snažno, ali nisam znala šta, a Džejs nije bio od pomoći. Džozef je bio na spisku dece koja je trebalo da se u višim razredima prebace iz svoje u neku zabačenu osnovnu školu i mislila sam da je to dobro sve dok nisam čula da je loše. Mislim, nisam znala. Sve škole su mi izgledale kao rupe, a to što je jedna izgledala lepše od druge nije imalo posebnu težinu. Ali novine su bile pune teksto-va o tome i deca su postajala nervozna. U avgustu, pazite. Škole se nisu još ni otvorile. Pomislila sam da će Džozefa biti strah da ide tamo, ali delovalo je da se ne plaši, pa sam zaboravila na to sve dok se nisam obrela u vožnji na Ulici Hadson, tamo pokraj škole koju su pokušavali da integrišu, gde sam videla kolonu žena kako protestuju. I šta mislite ko je bio u toj koloni, glavom i bradom, s transparentom u rukama većim od krsta njene majke? I MAJKE IMAJU PRAVA!, pisalo je.

Produžila sam, a onda sam se predomislila. Okružila sam kvart, usporila i zatrubila.

Roberta me je pogledala i kad me je videla, mahnula mi je. Ja njoj nisam, a nisam se ni pomerila. Dodala je transparent nekoj ženi i prišla mestu gde sam se parkirala.

„Zdravo.”

„Šta to radiš?”

„Protestujem. Šta misliš da radim?”

„Zbog čega?”

„Kako to misliš zbog čega? Hoće da mi uzmu decu i pošalju ih van našeg kraja. Deca ne žele da idu.”

„Pa šta ako će ići u drugu školu? I moj sin će ići autobusom, pa meni ne smeta. Što bi tebi smetalo?”

„Ne radi se o nama, Tvajla. O meni i tebi. Već o našoj deci.”

„Pa šta nas više čini nama nego naša deca?”

„Dobro, ovo je slobodna država.”

„Još nije, ali će biti.”

„Šta ti to znači, pobogu? Ništa ti ne radim.”

„Stvarno to misliš?”

„Znam.”

„Pitam se zašto li sam pomislila da si drugačija.”

„Pitam se zašto li sam pomislila da si drugačija.”

„Pogledaj ih”, rekla sam. „Samo pogledaj. Šta su one umislile da su? Nagrnule su ovamo kao da je sve njihovo. I sad misle da mogu da odlučuju gde će moje dete ići u školu. Pogledaj ih, Roberta. To su sve Tuke.”

Roberta se okrenula i pogledala u žene. Bezmalo sve su sad stajale i čekale. Neke su nam i prilazile. Roberta me je pogledala iz nekakvog frižidera iza očiju. „Ne, nisu. To su samo majke.”

„A šta sam ja? Švajcarski sir?”

„Nekad sam ti uvijala kosu.”

„Mrzela sam kad mi staviš ruke u kosu.”

Žene su se kretale. Naša lica su njima izgledala podmuklo, naravno, a one su izgledale kao da jedva čekaju da se bace ispred policijskog automobila ili, još bolje, da ulete u moj i da me izvuku napolje za noge. Sad su mi opkolile auto i lagano, lagano počele da ga ljuljaju. Njihala sam se tamo-amo kao bočni jo-jo. Automatski sam posegnula da se uhvatim za Robertu, kao nekad u voćnjaku kad nas vide kako ih posmatramo, pa smo morale da bežimo, a ako bi jedna od nas pala, druga bi je podigla, a ako bi jednu uhvatili, druga bi ostala da šutira i da grebe i nijedna ne bi ostavila onu drugu. Ruku sam proturila kroz prozor automobila, ali nije bilo šake da je prihvati. Roberta me je gledala kako se klatim postrance u autu, mirnog lica. Torba mi je skliznula sa sedišta pod instrument-tablu. Četiri policajca koji su pili tab-kolu u svom vozilu napokon su shvatili šta se događa i dogegali su se, probijajući se kroz žene. Tiho, odlučno su progovorili. „Dobro je, dame. Nazad u kolonu ili se sklanjajte s ulice.”

Neke su otišle svojevolumno; druge su morali da oteraju od vrata i haube. Roberta se nije pomerila. Mirno me je gledala. Prtljala sam da kresnem motor, što mi nije išlo jer je menjač i dalje bio u brzini. Na sedištima je nastao nered jer su mi se od ljuljanja razletele svi kuponi za namirnice, a torba mi je ležala na podu.

„Možda sam se promenila, Tvajla. Ali ti nisi. Ista si ona mala iz doma što je šutirala jadnu staru crnkinju kad je pala na zemlju. Šutirala si staru crnkinju i imaš petlju da meni kažeš da sam zadrta.”

Kuponi su ležali posvuda, a utroba moje torbe rasuta ispod instrument-table. Šta je rekla? Crnkinja? Megi nije bila crnkinja.

„Nije bila crnkinja”, rekla sam.

„Ma đavola nije, a ti si je šutirala. Obe smo. Ti si šutnula staru crnkinju koja nije mogla ni da vrisne.”

„Lažeš!”

„Ti lažeš! Idi kući i ostavi nas na miru, u redu?”

Okrenula se, a ja sam skliznula s ivičnjaka.

Sutradan ujutro sam ušla u garažu i isekla komad kartona s kutije u kojoj nam je došao portabl televizor. Nije bio ni izbliza dovoljno velik, ali ubrzo sam napravila pristojan transparent – na beloj pozadini sam crvenim sprejom ispisala KAO I DECA. Mislila sam da samo odem do škole i negde ga zakucam tako da ga mogu videti one krave što demonstriraju s druge strane ulice, ali kad sam stigla tamo, već se okupilo desetak drugih žena da protestuju protiv krava preko puta. S policijskim dozvolama i svim potrebnim. Priključila sam se koloni i onda smo sinhronizovano marširale na našoj strani dok je Roberta grupa marširala na svojoj. Tog prvog dana sve smo bile dostojanstvene i pravile se da druga strana ne postoji. Drugog dana smo se vređale i pokazivale srednjak jedne drugima. Ali to je manje-više bilo sve. Transparenti su se menjali s vremena na vreme, ali Roberta nije promenila svoj, kao ni ja svoj. Zapravo, moj transparent nije imao smisla bez Robertinog. „Kao i deca šta?”, pitala me je jedna žena s naše strane. Imaju prava, rekla sam, kao da se to podrazumeva.

Roberta ničim nije pokazala da je primetila moje prisustvo, pa sam pomislila da ne zna da sam tu. Počela sam da vodim računa o brzini u koloni, čas sam se gurala napred, čas sam zaostajala, kako bismo Roberta i ja došle na kraj svojih kolona istovremeno i onda bi nastao trenutak za vreme našeg okreta kad bismo se našle licem u lice. Ipak, i dalje nisam znala da li me je videla i da li zna da je moj transparent namenjen njoj. Narednog dana sam otišla rano, pre nego što je trebalo da se okupimo. Sačekala sam je da dođe pre nego što sam pokazala svoje novo delo. Čim je podigla transparent I MAJKE IMAJU PRAVA, počela sam da mašem svojim novim, na kojem je pisalo: OTKUD TI ZNAŠ? Znam da je taj videla, ali tad sam se već navukla. Transparenti su mi iz dana u dan bili sve luđi, a žene na mojoj strani su zaključile da sam ludača. Nisu mogle da uhvate ni za glavu ni za rep moje genijalne histerične transparente.

Donela sam transparent obojen kraljevskom crvenom s ogromnim crnim slovima: DA LI TI JE MAJKA DOBRO? Roberta je napravila pauzu da ruča i nije se vratila do kraja dana, niti ijedan dan posle toga. Dva dana kasnije, i ja sam prestala da odlazim i sigurno nikom nisam nedostajala jer svakako niko nije ni razumeo moje transparente.

Usledilo je šest teških nedelja. Časovi su otkazani, pa Džozef nije išao ni u jednu školu do oktobra. Deca su se, svačija deca, ubrzo dosađivala na tom produženom raspustu za koji su mislila da će biti sjajan. Gledala su televiziju dok im oči ne ispadnu. Ja sam dva jutra podučavala sina, kako su druge majke rekly da bi trebalo. Dvapat sam otvorila prošlogodišnji sastav koji nikad nije predao. Dvapat mi je zevnuo u lice. Druge majke su organizovale sesije u dnevnoj sobi kako bi deca mogla da prate gradivo. Nijedno dete nije moglo da se koncentriše, pa su se vratili na kviz *Cena je tačna* i seriju *Porodica Brejdi*. Kad se škola napokon otvorila, jednom-dvapat izbila je tuča, a sirene su se povremeno prolamale ulicama. Bilo je mnogo fotografa iz Albanija. I baš kad je *ABC* trebalo da pošalje ekipu iz vesti, klinici su se smirili kao da se baš ništa na svetu nije zbilo. Džozef je okačio moj transparent OTKUD TI ZNAŠ? u svoju sobu. Ne znam šta se dogodilo s onim KAO I DECA. Mislim da je svekar očistio nekakvu ribu na njemu. Većito je nešto prčkao

po našoj garaži. Sve petoro dece mu je živelo u Njuburgu, pa se ponašao kao da ima još pet kuća.

Nisam izdržala da ne potražim Robertu kad je Džozef maturirao u srednjoj školi, ali nisam je videla. Nije mi zasmetalo mnogo ono što mi je rekla u automobilu. Mislim na šutiranje. Znam da to nisam uradila, nisam mogla to da uradim. Ali me je zakopkalo kad mi je rekla da je Megi bila crnkinja. Kad sam razmislila o tome, nisam mogla da budem sigurna. Nije bila crna kao gar, znala sam, inače bih se toga setila. Sećam se dečje kape i polukružnih nogu. Dugo sam se trudila da utešim sebe u pogledu Megine rase sve dok mi nije sinulo da je istina već jasna, i da je Roberta zna. Nisam je šutirala; nisam se pridružila garguljama u šutiranju te starice, ali dabome da sam želela. Gledale smo ih i nismo pokušale da joj pomognemo i nismo pozvale pomoć. Megi je bila moja rasplesana majka. Gluva, mislila sam, i nema. Nije bilo nikog u njoj. Nikog ko će te čuti ako zaplačeš usred noći. Nikog ko će ti reći nešto važno što bi mogla da iskoristiš. Klatila se, plesala, gegala dok hoda. A kad su je gargulje oborile i počele da je maltretiraju, znala sam da neće vrištati, da ne može, baš kao ni ja, i bilo mi je milo zbog toga.

Odlučili smo da ne kupujemo jelku jer ćemo Božić provesti kod moje svekrve, pa zašto bismo imali jelku u obe kuće? Džozef je bio na Državnom univerzitetu Njujorka u Nju Polzu, pa smo morali da prištedimo, rekli smo. Ali u poslednjem trenutku sam se predomisllila. Ne može biti tolika šteta. Pa sam jurila po gradu i tražila jelku, neku nisku, ali široku. Kad sam pronašla gde ću je kupiti, već je padao sneg i bilo je vrlo kasno. Oklevala sam kao da obavljam najvažniju kupovinu na svetu, a prodavac je već izgubio strpljenje sa mnom. Najzad sam izabrala jednu i vezala je za vrata prtljažnika. Polako sam se odvezla jer grtalice još nisu bile izašle, a ulice su umele da budu pogibeljne kad počne sneg. U centru su ulice bile široke i prilično puste, izuzev ljudi koji su izlazili iz hotela „Njuburg”. Jedinog hotela u gradu koji nije bio napravljen od kartona i pleksiglasa. Verovatno neka zabava. Muškarci zbijeni na snegu nosili su odela, a žene bunde. Blistavi predmeti su im se presijavali ispod kaputa. Umorila sam se kad sam ih pogledala. Umorna, umorna, umorna. Na sledećem uglu nalazio se mali restoran s bezbroj nanizanih papirnih zvončica u izlogu. Parkirala sam auto i ušla. Samo na kafu i dvadeset minuta mira pre nego što odem kući i pokušam da završim sve pre Badnje večeri.

„Tvajla?”

Bila je to ona. U srebrnastoj večernjoj haljini i zagasitoj krznenoj bundi. Bila je u društvu muškarca i žene; čovek je prebiraio sitniš da ga ubaci u aparat za cigarete. Žena je pevušila i lupkala o šank noktima. Svi su izgledali pomalo pijano.

„Dakle, to si ti.”

„Kako si?”

Slegnula sam ramenima. „Prilično dobro. Iscrpljeno. Božić i slično.”

„Običnu?”, viknula je žena za šankom.

„Može”, doviknula joj je Roberta, a onda rekla: „Sačekajte me u autu.”

Uvukla se u separe pored mene. „Moram nešto da ti kažem, Tvajla. Rešila sam, ako te ikad ponovo vidim, da ću ti reći.”

„Radije bih da mi ništa ne govoriš, Roberta. Svakako više nije važno.”

„Ne”, rekla je. „Ne radi se o tome.”

„Nemoj dugo”, rekla je žena. Ponela je dve obične, a čovek je otvarao kutiju cigareta dok su odlazili.

„Radi se o Sv. Boniju i Megi.”

„Ma daj, molim te.”

„Slušaj me. Stvarno sam mislila da je bila crnkinja. Nisam to izmislila. Stvarno sam tako mislila. Ali sad nisam sigurna. Samo se sećam da je bila stara, vrlo stara. I pošto nije mogla da hoda, znaš, mislila sam da je luda. Odrasla je u instituciji u kakvoj je moja majka bila i u kakvoj sam mislila da ću i ja biti. I bila si u pravu. Nismo je mi šutirale. Već gargulje. Samo one. Ali, eto, želela sam. Stvarno sam želela da je povredim. Rekla sam da smo i mi. Ti i ja, ali to nije tačno. I neću da te to opterećuje. Samo sam silno želela da to uradim onog dana, a činjenica da sam želela je isto kao da sam to i uradila.”

Oči su joj bile suzne od pića, rekla bih. Znam da se meni to dogodi. Čaša vina i počnem da cmizdrim zbog najmanje sitnice.

„Bile smo deca, Roberta.”

„Da, da. Znam, samo deca.”

„Osam godina.”

„Osam godina.”

„I usamljene.”

„Uplašene, takođe.”

Obrisala je obraze korenom šake i osmehnula se. „Eto, samo sam to htela da kažem.”

Klimnula sam potvrdno i nisam mogla da se setim kako da razbijem tišinu koja se širila iz restorana, pored papirnih zvončića, u sneg. Sad je vejao. Pomislila sam da bi bilo pametnije da sačekam grtalice pre nego što krenem kući.

„Hvala ti, Roberta.”

„Nema na čemu.”

„Jesam li ti rekla da moja majka nikad nije prestala da pleše?”

„Jesi. Rekla si mi. A moja nikad nije ozdravila.” Roberta je podigla ruke sa stola i prekrila lice dlanovima. Kad ih je sklonila, zaista je plakala. „Jebiga, Tvajla. Jebiga, jebiga, jebiga. Šta se, zaboga, dogodilo Megi?”

(S engleskog preveo Igor Cvijanović)